

Social Action: Mandate or Mixed Message

Rabbi Dov Linzer

Yeshivat Covevei Torah Rabbinical School

A. Social Justice, not only Direct Service

1. Deuteronomy 16:18-20

18. Judges and officers shall you appoint in all your gates, which the Lord your God gives you, throughout your tribes; and they shall judge the people with just judgment.
19. You shall not pervert judgment; you shall not respect persons, nor take a bribe; for a bribe blinds the eyes of the wise, and perverts the words of the righteous.
20. Justice, only justice shall you pursue, that you may live, and inherit the land which the Lord your God gives you.

דברים פרק טז

(יח) שפטים ושטרנים תתן לך בכל שעריך אשר ה' א-להיך נתן לך לשבטיך ושפטו את העם משפט צדק: (ט) לא תטה משפט לא תכיר פנים ולא תקח שחד כי השחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים: (כ) צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את הארץ אשר ה' א-להיך נתן לך

Creating a Just Society in the Land of Israel: Shmitta, Yovel, Slaves, Loans, שחכה, לקט

2. Mishnah Peah, 8:7

One must not give the wandering poor man less than a loaf worth a *pondion* at a time when four se'ahs [of wheat cost] one sela'. If he spends the night [at a place], one must give him the cost of what he needs for a night. If he stays over the Sabbath he is given food for three meals.

He who has the means for two meals, must not accept anything from the charity dish; and if he has for fourteen meals, he may not accept any support from the communal fund.

The communal fund is collected by two and distributed by three people.

משנה מסכת פאה פרק ח משנה ז'

אין פוחתין לעני העובר ממקום למקום מכר בפונדיון מארבע סאין בסלע לן נותנין לו פרנסת לינה שבת נותנין לו מזון שלש סעודות מי שיש לו מזון שתי סעודות לא יטול מן התמחוי מזון ארבע עשרה סעודות לא יטול מן הקופה והקופה נגבית בשנים ומתחלקת בשלשה:

3. Bavli, Shabbat 33b

For it is written, and Jacob came whole [to the city of Shechem], which Rab interpreted. Bodily whole [sound], financially whole, and whole in his learning. And he was gracious to the city., Rab said: He instituted coinage for them. Samuel said: He instituted markets for them; R. Johanan said: He instituted baths for them.

תלמוד בבלי מסכת שבת דף לג עמוד ב

ויחן את פני העיר אמר רב: מטבע תיקן להם, ושמואל אמר: שווקים תיקן להם, ורבי יוחנן אמר: מרחצאות תיקן להם.

4. Mishnah Gittin 4:3, 6

[3] A widow has [by rights] no power to recover [her kethubah] from the property of orphans save on taking an oath. but they [the rabbis] refrained from imposing an oath on her. Rabban gamaliel the elder thereupon made a regulation that she should take any vow which the orphans chose to impose on her and so recover her

משנה מסכת גיטין פרק ד

[ג] אין אלמנה נפרעת מנכסי יתומים אלא בשבועה נמנעו מלהשביעה התקין רבן גמליאל הזקן שתהא נודרת ליתומים כל מה שירצו וגובה כתובתה

kethubah.

And [similarly] witnesses sign their names to a *get* for the sake of the betterment of society.

Hillel the Elder also instituted the *prosbul* for the sake of the betterment of society.

[6] ... Captives should not be redeemed for more than their value, for the sake of the betterment of society.

Captives should not be helped to escape, for the sake of the betterment of society. Rabban Simeon b. Gamaliel says [that the reason is] to prevent the ill-treatment of fellow captives.

Neither should scrolls of the law, phylacteries and mezuzoth be bought from heathens at more than their value for the sake of the betterment of society.

העדים חותמין על הגט מפני תיקון העולם

הלל התקין פרוזבול מפני תיקון העולם:

[7] ... אין פודין את השבויים יותר על כדי דמיהן מפני תקון העולם ואין מברייחין את השבויין מפני תקון העולם רבן שמעון בן גמליאל אומר מפני תקנת השבויין

ואין לוקחים ספרים תפילין ומזוזות מן הגוים יותר על כדי דמיהן מפני תקון העולם:

B. The Universalist Theme

1. Exodus 22:20; 23:9

22:20 You shall not wrong a stranger, nor oppress him; for you were strangers in the land of Egypt

23:9 Also you shall not oppress a stranger; for you know the heart of a stranger, seeing you were strangers in the land of Egypt.

שמות כב:כ'; כ"ג:ט'

כ"ב:כ' וגר לא תונה ולא תלחצנו כי גרים הייתם בארץ מצרים

כ"ג:ט' וגר לא תלחץ ואתם ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים

2. Nehama Leibowitz, Introduction to Shemot

The forgoing texts and many others like them give grounds for assuming that the reason for the Egyptian exile, the persecution and the suffering of bondage accompanying the birth of the Jewish people prior to the giving of the Torah and their entering into the Promised Land, was, that they themselves should experience the taste of slavery and humiliation. They were to be made to realize just what it felt like to be subjected to the violence and domination of man by man.

Just as the Egyptian exile prefigures every exile to which Israel was subjected, and just as Egyptian bondage provided the motivation and impulse for many moral imperatives, so did the redemption from Egypt serve as a spur for a religious duty; that imposed upon every Jew to redeem his fellow-being from the slavery he had been reduced to for lack of means. This duty too is motivated in the Torah by the Almighty's rescuing his people from Egypt:

כי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים אני ה' א-להיכם:

3. Deuteronomy 10:17-19

17. For the Lord your God is God of gods, and Lord of lords, a great God, mighty and awesome, which favors no person, nor takes bribes;

18. He executes the judgment of the orphan and widow, and loves the stranger, giving him food and garment.

19. Love you therefore the stranger; for you were strangers in the land of Egypt.

דברים י"ז-י"ט'

(יז) כי ה' א-להיכם הוא א-להי האלהים וא-דני האדנים הא-ל הגדל הגבר והנורא אשר לא ישא פנים ולא יקח שחד:
(יח) עשה משפט יתום ואלמנה ואהב גר לתת לו לחם ושמלה:
(יט) ואהבתם את הגר כי גרים הייתם בארץ מצרים:

4 Exodus 2:11-17

11. And it came to pass in those days, when Moses was grown, that he went out to his brothers, and looked on their burdens; and he spied an Egyptian beating a Hebrew, one of his brothers.
 12. And he looked this way and that way, and when he saw that there was no man, he slew the Egyptian, and hid him in the sand.
 13. And when he went out the second day, behold, two men of the Hebrews struggled together; and he said to the one who did the wrong, Why do you strike your fellow?
 14. And he said, Who made you a prince and a judge over us? do you intend to kill me, as you killed the Egyptian? And Moses feared, and said, Certainly this thing is known.
 15. And when Pharaoh heard this matter, he sought to slay Moses. But Moses fled from the face of Pharaoh, and dwelt in the land of Midian; and he sat down by a well.
 16. And the priest of Midian had seven daughters; and they came and drew water, and filled the troughs to water their father's flock.
 17. And the shepherds came and drove them away; but Moses stood up and helped them, and watered their flock.

5. Genesis, 18:17-19

17. And the Lord said, Shall I hide from Abraham that thing which I do;
 18. Seeing that Abraham shall surely become a great and mighty nation, and all the nations of the earth shall be blessed in him?
 19. For I know him, that he will command his children and his household after him, and they shall keep the way of the Lord, to do justice and judgment; that the Lord may bring upon Abraham that which he has spoken of him.

6. Rashi, ad. loc.

That which I will do – in Sodom. It is not appropriate for me to do this thing without informing him. I have given him this land, and these five cities belong to him, as it says, “The border of Canan is from Zidon... going to Sodom and Amorah” (Gen. 10:19). I have called him Avraham, the Father of many nations, and I should destroy the children and not inform the father who is my beloved?!

7. Ramban, ad. loc.

And Avraham will surely be... “The simple sense of this verse is thus: Will I hide from Avraham this thing? Behold, he is beloved to me, that I will make him a mighty nation” – these

שמות פרק ב:א-י"ז

(יא) ויהי בימים ההם ויגדל משה ויצא אל אחיו וירא בסבלתם וירא איש מצרי מכה איש עברי מאחיו:
 (יב) ויפן כה וכה וירא כי אין איש ויך את המצרי ויטמנהו בחול:
 (יג) ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך:
 (יד) ויאמר מי שמך לאיש שר ושפט עלינו הלהרגני אתה אמר כאשר הרגת את המצרי ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר:
 (טו) וישמע פרעה את הדבר הזה ויבקש להרג את משה ויברח משה מפני פרעה וישב בארץ מדין וישב על הבאר:
 (טז) ולכהן מדין שבע בנות ותבאנה ותדלנה ותמלאנה את הרהטים להשקות צאן אביהן:
 (יז) ויבאו הרעים ויגרשום ויקם משה ויושען וישק את צאנם:

בראשית פרק יח:ז-י"ט

(יז) וה' אמר המכסה אני מאברהם אשר אני עשה:
 (יח) ואברהם היו יהיה לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גויי הארץ:
 (יט) כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמר דרך ה' לעשות צדקה ומשפט למען הביא ה' על אברהם את אשר דבר עליו:

רש"י שם

אשר אני עושה - בסדום, לא יפה לי לעשות דבר זה שלא מדעתו, אני נתתי לו את הארץ הזאת, וחמשה כרכין הללו שלו הן, שנאמר (יט) גבול הכנעני מצידון וגו' בואכה סדומה ועמורה וגו'. קראתי אותו אברהם, אב המון גוים, ואשמיד את הבנים ולא אודיע לאב שהוא אוהבי:

רמב"ן שם

ואברהם היו יהיה... ופשוטו של מקרא וכי ממנו אני מעלים, והלא חביב לפני להיות לגוי עצום. לשון רש"י. והנכון, כי השם יתברך

are the words of Rashi. But the correct explanation is that God spoke regarding Avraham's honor. He said: Behold he will in the future be a great and mighty nation, and his memory will be among his seed and all the nations of the land for a blessing, therefore I will not hide this from him. For [were I to hide it], future generations will say - How did God conceal this from him?! or How did this righteous man act so cruelly regarding his neighbors who lived next to him, and he did not have compassion or pray for them at all?!

דבר בכבוד אברהם. אמר, הנה הוא עתיד להיות לגוי גדול ועצום, ויהיה זכרו בזרעו, ובכל גויי הארץ לברכה, לכן לא אכסה ממנו, כי יאמרו הדורות הבאים, איך כיסה ממנו, או איך נתאכזר הצדיק על שכיניו החוננים עליו ולא ריחם ולא התפלל עליהם כלל:

8. Babylonian Talmud, Sotah 14a

R. Hama son of R. Hanina further said: What means the text: Ye shall walk after the Lord your God? Is it, then, possible for a human being to walk after the Shechinah; for has it not been said: For the Lord thy God is a devouring fire? But [the meaning is] to walk after the attributes of the Holy One, blessed be He. As He clothes the naked, for it is written: And the Lord God made for Adam and for his wife coats of skin, and clothed them, so do thou also clothe the naked. The Holy One, blessed be He, visited the sick, for it is written: And the Lord appeared unto him by the oaks of Mamre, so do thou also visit the sick. The Holy One, blessed be He, comforted mourners, for it is written: And it came to pass after the death of Abraham, that God blessed Isaac his son, so do thou also comfort mourners. The Holy one, blessed be He, buried the dead, for it is written: And He buried him in the valley, so do thou also bury the dead.

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף יד עמוד א

ואמר רבי חמא ברבי חנינא, מאי דכתיב: +דברים יג+ אחרי ה' א-להיכם תלכו? וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה? והלא כבר נאמר: +דברים ד+ כי ה' א-להיך אש אוכלה הוא! אלא להלך אחר מדותיו של הקב"ה, מה הוא מלביש ערומים, דכתיב: +בראשית ג+ ויעש ה' א-להים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, אף אתה הלבש ערומים; הקב"ה ביקר חולים, דכתיב: +בראשית יח+ וירא אליו ה' באלוני ממרא, אף אתה בקר חולים; הקב"ה ניהם אבליים, דכתיב: +בראשית כה+ ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו, אף אתה נחם אבליים; הקב"ה קבר מתים, דכתיב: +דברים לד+ ויקבר אותו בגיא, אף אתה קבור מתים.

B. The Particularist Theme – Priorities or Exclusion?

1. Ruth 2:10

Then she fell on her face, and bowed herself to the ground, and said to him, Why have I found favor in your eyes, that you should take notice of me, seeing that I am a stranger?

רות פרק ב פסוק י

ותפל על פניה ותשתחו ארצה ותאמר אליו מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני ואנכי נכריה

2. Rambam, Gifts to the Poor, 1:9

Every time the verse refers to the "stranger" in regards to the agricultural gifts to the poor, it is only referring to the righteous convert... but nevertheless, we do not withhold such gifts from the poor among the non-Jews, but they may come together with the Jews and take these gifts, because of "the ways of peace".

רמב"ם מתנות עניים א:ט

כל גר האמור במתנות עניים אינו אלא גר צדק, ... ואעפ"כ אין מונעין עניי עכו"ם ממתנות אלו, אלא באין בכלל עניי ישראל ונוטלין אותן מפני דרכי שלום.

3. Bavli, Pesachim, 21b

"You shall not eat of anything that dies of itself: you may give it unto the stranger [ger] that is within thy gates, that he may eat it; or you may sell it unto a foreigner:..."

תלמוד בבלי מסכת פסחים דף כא עמוד ב

לא תאכלו כל נבלה לגר אשר בשעריך תתנה ואכלה או מכור לנכרי וגו' ...

ורבי מאיר: או - להקדים נתינה דגר למכירה

And R. Meir? — ‘Or’ is to show that giving to a ger takes precedence over selling to a heathen.

דנכרי.

And R. Judah?— No verse is required for this: since you are commanded to maintain a *ger*, but you are not commanded to maintain a heathen, a verse is not required, [for] it stands to reason.

ורבי יהודה: הא לא צריך קרא, כיון דגר אתה מצווה להחיותו, ונכרי אי אתה מצווה להחיותו - לא צריך קרא, סברא הוא.

4. Critique of Nahmanides, Positive Mitzvot that Rambam did not count, Mitzvah 16

We have been command to sustain the life of the resident alien, to save him from harm – that is to say, if he were drowning in a river, or a building had fallen upon him, that we are obligated to expend maximum effort to save him, and if he were sick, we must act to heal him. All the more so is this the case regarding our fellow Jews, or regarding a righteous convert – that we are obligated to do all these things, and it is in their case the saving of a life (*pikuach nefesh*) which overrides Shabbat.

This obligation is derived from the verse “And if your brother has become poor, and his means fail with you; then you shall relieve him; though he may be a stranger, or a sojourner; that he may live with you. (Lev. 25:35). And the Talmud states: You are obligated to sustain the life of a resident alien, but not of a strange. (Pesachim 21b).

השגות הרמב"ן לספר המצוות שכחת העשין, מצוה ט"ז

שנצטוינו להחיות גר תושב להציל לו מרעתו שאם היה טובע בנהר או נפל עליו הגל שבכל כחנו נטרח בהצלתו ואם היה חולה נתעסק ברפואתו וכל שכן מאחינו ישראל או גר צדק שאנו מחוייבים לו בכל אלה והוא בהם פקוח נפש שדוחה שבת והוא אמרו ית' (פ' בהר) וכי ימוך אחיך ומטה ידו עמך והחזקת בו גר ותושב וחי עמך. ומאמרם בתלמוד (פסחי' כא ב, ע"ז כ א, חולין קיד ב) גר אתה מצווה עליו להחיותו גוי אין אתה מצווה עליו להחיותו.

Ger Toshav – from Geographic proximity/connection to religious proximity/connection

5. Deutoronomy 23:20-21

20. You shall not lend upon interest to your brother; interest of money, interest of foodstuff, interest of any thing that is lent upon interest;
21. To a stranger you may lend upon interest; but to your brother you shall not lend upon interest; that the Lord your God may bless you in all that you set your hand to in the land where you are entering to possess.

דברים פרק כג:כ'-כ"א

(כ) לא תשיך לאחיד נשך כסף נשך אכל נשך כל דבר אשר ישך:
(כא) לנכרי תשיך ולאחיד לא תשיך למען יברכך ה' א-לוהך בכל משלח ידך על הארץ אשר אתה בא שמה לרשתה:

6. Deutoronomy 15:7

If there is among you a poor man of one of your brothers inside any of your gates in your land which the Lord your God gives you, you shall not harden your heart, nor shut your hand from your poor brother

דברים ט"ו:ז'

כי יהיה בך אביון מאחד אחיך באחד שעריך בארצך אשר ה' א-להיך נתן לך לא תאמץ את לבבך ולא תקפץ את ידך מאחיד האביון

7. Sifra, Kedoshim, Parsha 2

“Do not avenge and do not bear a grudge against the children of your people” (Leve. 19:18) – but you may bear avenge and bear a grudge against others.

ספרא קדושים פרשה ב ד"ה פרק ד

לא תקום ולא תטור את בני עמך, נוקם אתה ונוטר לאחרים

“Love thy neighbor as thyself” (Lev. 19:18). R. Akiva says: This is a great principle in the Torah. Ben Azai says: “This is the book of the generations of Adam [in the image of God He made him]” (Gen. 5:1) - this is a greater principle than that.

8. Breishit Rabbath, Chapter 24

Ben Azai says “This is the book of the generations of Adam” this is a greater principle than that...that you should not say, “Since I have been degraded, my friend can be degraded along with me; since I have been cursed, let my friend be cursed with me.” Says R. Tanchuma: If you act in this way, know whom you are degrading, “In the image of God He made him.” (Gen. 5:1).

9. Mishna Avot 3:14

He [R. Akiva] used to say: beloved is man in that he was created in the image [of God]. [It is a mark of] superabundant love [that] it was made known to him that he had been created in the image [of God], as it is said: For in the image of God made he man.

Beloved are Israel in that they were called children of the All-Present. [It was a mark of] superabundant love [that] it was made known to them that they were called children of the All-Present, as it is said: Ye are children of the Lord your God.

Beloved are Israel in that a precious vessel was given to them. [It was a mark of] superabundant love [that] it was made known to them that a precious vessel, wherewith the world had been created, was given to them, as it is said: for I give you good doctrine, forsake not My Torah..

10. Sifre Bamidbar, 119

Beloved are [the people] Israel for when God gives them a nickname, God names them priests as it says "And you shall be called the priests of the Lord" (Isa 61:6).

Beloved are [the priests] Israel for when God gives them a nickname, God names them none other than ministering angels, as it says "For the lips of the priest keep knowledge and they seek teaching at his mouth for he is the angel of the Lord" (Mal 2:7). At the time that Torah comes from his mouth he is like an angel; when [it does] not, he is like a beast and an animal that knows not its creator.

Beloved is Torah, for when David the King of Israel asked, he asked only Torah. Thus it says "You are good and do good, teach me your laws" (Ps 119:68). Your good has been ample to all who come into the world, let Your good be ample to me and

ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט), ר"ע אומר זה כלל גדול בתורה, בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם (בראשית ה), זה כלל גדול מזה.

בראשית רבה פרשה כד ד"ה ז' ר' תנחומא

בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם (בראשית ה) זה כלל גדול בתורה, ר"ע אומר (ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך, זה כלל גדול בתורה, שלא תאמר הואיל ונתבזיתי יתבזה חבירי עמי הואיל ונתקללתי יתקלל חבירי עמי, א"ר תנחומא אם עשית כן דע למי אתה מבזה, בדמות אלהים עשה אותו.

משנה מסכת אבות פרק ג משנה יד

הוא (ר' עקיבא) היה אומר חביב אדם שנברא בצלם חבה יתירה נודעת לו שנברא בצלם שנאמר (בראשית ט) בצלם א-להים עשה את האדם

חביבין ישראל שנקראו בנים למקום חבה יתירה נודעת להם שנקראו בנים למקום שנאמר (דברים י"ד) בנים אתם לה' אלהיכם חביבין ישראל שניתן להם כלי חמדה חבה יתירה נודעת להם שניתן להם כלי חמדה שבו נברא העולם שנאמר (משלי ד) כי לקח טוב נתתי לכם תורת אל תעזבו:

ספרי במדבר פיסקא קיט ד"ה אני חלקך

חביבים ישראל כשהוא מכנן אין מכנן אלא בכהנים שנאמר ואתם כהני ה' תקראו משרתי אלהינו יאמר לכם חיל גוים תאכלו ובכבודם תתימרו (ישעיה סא ו).

[חביבין כהנים] כשהוא מכנן אין מכנן אלא במלאכי השרת שנא' כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו כי מלאך ה' צבאות הוא (מלאכי ב ז) בזמן שהתורה יוצאה מפיו הרי הוא כמלאכי השרת ואם לאו הרי הוא כחיה וכבהמה שאינה מכרת את קונה.

חביבה תורה שכששאל דוד מלך ישראל לא שאל אלא תורה שנא' טוב אתה ומטיב למדני חקידך (תהלים קיט סח) טובך עדיף עלי ועל

teach me Your laws.

You may say that the*re are three crowns: the crown of priesthood and the crown of royalty and the crown of Torah. The crown of priesthood, Aaron won it and took it. The crown of royalty, David won it and took it. The crown of Torah rests in place in order not to give those who come into the world an opportunity to argue "had the crowns of priesthood and royalty been in place I could have won them and taken them." The crown of Torah is a reproof for all those who come into the world [and would so argue], for whoever wins it I reckon it as if all three crowns had [remained] in their place and he had won them all.

(Translation from Marc Hirshman, "Rabbinic Universalism in the Second and Third Centuries," Harvard Theological Review, 93,2 (2000) 101-115)

11. *Babylonian Talmud, Baba Mezia, 71a*

R. Joseph taught: "If thou lend money to any of my people that is poor by thee." [this teaches, if the choice lies between] my people and a foreigner, 'my people' has preference; the poor or the rich — the 'poor' takes precedence; thy poor [sc. thy relatives] and the [general] poor of thy town — thy poor come first; the poor of thy city and the poor of another town — the poor of thine own town have prior rights.

The Master said: '[If the choice lies between] my people and a foreigner — "my people" has preference.' But is it not obvious? — R. Nahman answered: Huna told me it means that even if [money is lent] to the foreigner on interest, and to the Israelite without [the latter should take precedence].

12. *Meiri, Baba Mezia, 71a*

A Jew and a non-Jew who come to borrow money from a Jew, and it is impossible to lend to both of them, it is a mitzvah to lend first to the Jew, without charging interest, and not to the non-Jew, although one could charge him interest. Nevertheless, there is a mitzvah- and ethical-quality to lend to the non-Jew, albeit with interest — since he came before you to borrow, you should not turn him away empty-handed. However, you are not obligated to lend him without interest.

There are those who explain that this is what our rabbis intended when they said: "'To the non-Jew though may lend with interest' — this is a positive mitzvah"... that there is a mitzvah element in lending to a non-Jew, albeit that one is entitled to do so with charging interest, and that we should not abandon him completely. This is also intended in their statement: "'If you lend money to My

כל באי העולם יעדיף טובך עלי ולמדני
... חקך

נמצאת אומר שלשה כתררים הם כתר תורה
וכתר כהונה וכתר מלכות כתר כהונה זכה בו
אהרן ונטלו כתר מלכות זכה בו דוד ונטלו הרי
כתר תורה מונה כדי שלא ליתן פתחון פה
לבאי העולם לומר אלו היה כתר כהונה וכתר
מלכות מונחים הייתי זוכה בהן ונטולן הרי
כתר תורה [תוכחה] לכל באי העולם שכל מי
שזוכה בו מעלה אני עליו כאלו שלשתם
מונחים זוכה בכולם

תלמוד בבלי, בבא מציעא [ע.א.]

דתני רב יוסף: +שמות כ"ב+ אם כסף תלוה
את עמי את העני עמך, עמי ונכרי - עמי קודם,
עני ועשיר - עני קודם, עניך ועניי עירך -
עניך קודמין, עניי עירך ועניי עיר אחרת -
עניי עירך קודמין.

אמר רב: עמי ונכרי עמי קודם פשיטא! - אמר
רב נחמן אמר לי הונא: לא נצרכא דאפילו
לנכרי ברבית ולישראל בחנם.

המאירי על מסכת בבא מציעא ע.א/א

ישראל וגוי שבאו ללות מישאל ואי
אפשר לו לקיים את שתיהן מצוה
להקדים לישראל בחנם ולא לגוי בשכר
ומ"מ אף לגוי בשכר יש בו צד מצוה
ומוסר הואיל ובא לפניך אל תשיבהו
ריקם אלא שמ"מ לא נצטוית בו להלות
בחנם

ויש מפרשים שזו כונו חכמים באמרם
לנכרי תשיך זו מצות עשה... נכלל צד
מצוה בהלואתו מיהא בשכר ולא לנטשו
מכל וכל והוא שאמרו אם כסף תלוה את
עמי עמי וגוי עמי קודם... הא למדת
שאף הגוי נרמז במקרא אלא שישראל

people' – My people and a non-Jew, My people take precedence"... from this we see that even a non-Jew is included [in the mitzvah] of the verse, but that to lend to the Jew without interest takes precedence over lending to him even with interest, and that the non-Jew is not entitled to take precedence. Nevertheless, even he is included in the mitzvah and ethical obligation.

11. *Tosefta, Gittin, 3:13-14*

[3] A city that has in it Jews and non-Jews, the charity-collectors collect from Jews and non-Jews [alike], for the sake of ways-of-peace. They provide food to the poor of the non-Jews with the poor of the Jews for the sake of ways-of-peace.

[14] They [i.e., Jews] eulogize and bury the dead of non-Jews because of ways-of-peace, and they console the mourners of non-Jews because of ways-of-peace.

12. *Rambam, Laws of Kings, 10:12*

And it would appear to me that we act towards a resident-alien with courtesy and acts of lovingkindness as we do with a Jew, for behold we are command to sustain their lives, as it says, "To the resident-alien who is in your gates you should give it and he should eat."

And when our Sages said that we do not repeat words of peace to them – they were referring to [regular] non-Jews, not to the resident-alien.

Even regarding the non-Jew, our Sages have commanded us to visit their sick and to bury their dead alongside the Jewish dead, and to feed their poor amongst the Jewish poor, because of ways-of-peace. Behold the verse says, "God is good to all and His compassion is on all of his creatures." And it says, "Her [the Torah's] ways are ways of pleasantness and all of its paths are peace."

בתנם קודם לו אף בשכר ולא נאמר עליו לשון קדימה אלא שאף הוא בכלל צד מצוה ומוסר:

תוספתא מסכת גיטין (ליברמן) פרק ג

[ג] עיר שיש בה ישראל וגוים הפרנסין גובין מישראל ומגוים מפני דרכי שלום מפרנסין עניי גוים עם עניי ישראל מפני דרכי שלום

[יד] מספידין וקוברין מיתני גוים מפני דרכי שלום מנחמין אבילי גוים מפני דרכי שלום

רמב"ם הלכות מלכים פרק י"ב

וכן יראה לי שנוהגין עם גרי תושב בדרך ארץ וגמילות חסדים כישראל, שהרי אנו מצווין להחיותן שנאמר לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה, וזה שאמרו חכמים אין כופלין להן שלום בגויים לא בגר תושב

אפילו הגויים צוו חכמים לבקר חוליהם, ולקבור מתיהם עם מתי ישראל, ולפרנס ענייהם בכלל עניי ישראל, מפני דרכי שלום, הרי נאמר טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו, ונאמר דרכיה דרכי נועם וכל נתיבותיה שלום.

See also Walter Wurzbarger, "Darkhei Shalom," *Gesher* 6 (1977/1978) 80-86

